

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІНСЬКОГО СУПРОВОДУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

В.В. Вахлакова, кандидат економічних наук.
Донбаський державний технічний університет (м. Лисичанськ)

© Вахлакова В.В., 2016.

Стаття отримана редакцією 11.02.2016 р.

Вступ. Одним з актуальних напрямів удосконалення діяльності вітчизняних підприємств є їхня екологізація, тобто зменшення їхнього екологічного навантаження. Екологізація вітчизняних підприємств являє інтерес не тільки з позицій суспільного блага й зменшення антропогенного навантаження на природу, але й з позиції посилення конкурентоспроможності продукції (у разі її екологічної чистоти), можливості виходу підприємства на ринки інших країн, дотримання міжнародних стандартів якості та екологічних стандартів тощо.

Разом із тим зрозуміло, що екологізація діяльності промислового підприємства потребує певного управлінського супроводу, вона не здійснюється сама по собі, для її проведення необхідним є використання певних управлінських інструментів у певній комбінації. Окреслення складу таких інструментів та визначення порядку їхнього використання є виключно корисним з позицій спрощення й забезпечення цільового характеру екологізації діяльності вітчизняних промислових підприємств

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Необхідність екологізації діяльності вітчизняних підприємств не викликає сумнівів, адже навантаження на довкілля в Україні стає загрозливим не тільки з екологічної, але й з антропої точки зору. Останнім роками загальний повний обсяг викидів забруднюючих речовин сягає більше 450 млн т щорічно [11]; на кожен квадратний кілометр території країни припадало 328,3 т діоксиду вуглецю і 7,2 т інших забруднюючих повітря речовин [11]. Однак у деяких регіонах ці показники значно перевищили середній рівень по країні. Так, у Донецькій області обсяги викидів у розрахунок на 1 км² були більшими у 8 разів, а на 1 особу – у 3,6 разу, Дніпропетровській – відповідно у 4 та 3 рази, Луганській – у 2,3 і 2,1 разу [11].

В Україні об'єктивно існують причини, які загострюють екологічні проблеми: очисне обладнання схильне до зносу на 50–70%, а через відсутність коштів його не відновлюють; зменшено темпи, а в ряді випадків призупинено капітальне будівництво, реконструкцію та модернізація екологічних об'єктів, упровадження екологічно чистих і ресурсозберігаючих технологій; діючий економічний механізм природокористування носить фіскальний характер, спрямований в основному на акумуляцію коштів на місцевому, обласному та державному рівнях, він не враховує економічні інтереси підприємства; недосконала податкова система, відсутні будь-які пільги, пов'язані з активізацією природоохоронної діяльності [6, с.15; 7, с. 32]. Усе це зумовлює доцільність екологізації діяльності підприємства.

Оперування поняттям екологізації потребує уточнення його змісту. У загальному його випадку розуміння наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Тлумачення поняття «екологізація»

Джерело	Визначення поняття
[2]	Вияв загальноекологічного підходу до всіх без винятку явищ суспільного буття, як проникнення глобального завдання охорони навколишнього середовища в усі сфери суспільних відносин, що регулюються правом.

Продовження таблиці 1

[5]	Процес неухильного і послідовного впровадження систем технологічних, управлінських та інших рішень, що дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів й умов поряд з поліпшенням чи збереженням якості природного середовища (або взагалі середовища життя) на локальному, регіональному та глобальному рівнях.
[9]	Процес постійного і послідовного запровадження правових, економічних, технічних, технологічних та управлінських рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів, поліпшувати чи зберігати якість природного середовища.
[15]	Поняття, що розкриває процес проникнення екологічного підходу, екологічних принципів у різні види та сфери життєдіяльності людей. Суть цього феномена в науці полягає у виявленні й обстеженні зв'язків, що існують між досліджуваним тією чи іншою природничою чи соціально-економічною наукою об'єктом та його навколишнім природним середовищем.

У широкому розумінні екологізація передбачає системний погляд на всі процеси суспільного буття з позиції загальноекологічного підходу та збереження навколишнього середовища. У вузькому розумінні вона являє собою комплекс конкретних дій щодо забезпечення екологічності певних процесів і явищ у вигляді нівелювання або скорочення їхнього негативного впливу на навколишнє середовище.

Поняття екологізації розглядається відокремлено стосовно процесів як виробництва, так і споживання. При цьому екологізація виробництва розглядається як:

комплекс заходів, який включає в себе передусім раціональне використання природних ресурсів на всіх стадіях їх переробки й відтворення, зменшення кількості відходів та оптимізацію їх якості, раціональне розташування виробничих сил, а також раціоналізацію мислення технічних робітників [17];

інструмент забезпечення екологічної безпеки й досягнення сталого розвитку, інтегруючий соціоекологоекономічні процеси, засновані на прийнятті взаємопов'язаних економічних, техніко-технологічних, соціальних рішень, що сприяють ефективному досягненню екологічних цілей і завдань в еколого-економічній виробничій системі [16];

удосконалення наявних та створення нових технологічних процесів, які повніше задовольняють принцип непорушення екологічної рівноваги [10].

Іноді розглядають не стільки екологізацію виробництва, яка є доволі комплексним поняттям, а говорять вузько про екологізацію використовуваної технології, розуміючи під цим розроблення, вибір, упровадження та раціональне використання технологій, що відповідають сучасним вимогам збереження якості навколишнього середовища [1].

Екологізація споживання ситуації розглядається як зміна переваг споживачів у бік екологічно чистої продукції та товарів проти тих, що забруднюють навколишнє середовище [13]. Тобто екологізація виробництва розглядається більшою мірою з технологічної точки зору, з точки зору використання й витрачання ресурсів. А у свою чергу екологізація споживання розглядається як коригування споживачьких переваг та пріоритетів, які стимулюють виробників і продавців використовувати більш чисті технології, впроваджувати очисне обладнання, застосовувати екологічно чисту сировину тощо.

Екологізація діяльності підприємства здійснюється за певною моделлю. Існуючі моделі екологізації діяльності підприємства та їхню характеристику подано у табл. 2.

Таблиця 2

Опис моделей екологізації діяльності підприємства

Модель	Характеристика екологізації діяльності підприємства	Розповсюдженість в Україні
Пасивна	Підприємство не зацікавлене в оцінюванні ступеня свого впливу на довкілля, не проводить і не фінансує природоохоронні заходи. Результати своєї фактичної екологічної бездіяльності підприємство приховує від громадськості й природоохоронних органів. Екологізація діяльності підприємства не проводиться взагалі.	Висока. Модель характерна для більшості промислових підприємств

Активна традиційна	Підприємство регулярно проводить природоохоронні заходи відповідно до чинних вимог, здійснює виробничий екологічний контроль, дотримується встановлених нормативів якості навколишнього середовища, є постійний внутрішній і зовнішній контроль екологічності процесів та управління, дотримується виробничої й технологічної дисципліни.	Середня. Лише окремі підприємства часто з іноземним капіталом використовують таку модель
Інноваційна випереджальна	Підприємство створило та впровадило систему екологічного управління, здійснює ефективну діяльність з управління навколишнім середовищем згідно зі стандартами ISO 14000, використовує екологічні критерії й показники в оцінюванні діяльності та прийнятті управлінських рішень.	Українська низька. Окремі підприємства готові до використання такої моделі

Джерело: складено автором з використанням робіт [8, 12, 13, 14]

Пасивна модель екологізації, яка є найбільш розповсюдженою серед українських підприємств, передбачає повну відсутність уваги до питань екологізації. Традиційна активна модель передбачає дотримання екологічних нормативів, дотримання технології, контроль викидів, екологічний контроль процесів управління та виробництва. Нарешті інноваційна випереджальна модель екологізації передбачає впровадження окремих систем екологічного управління, забезпечення відповідності діяльності підприємства стандартам ISO 14000.

Результати екологізації діяльності підприємства залежно від вибраної моделі подано у табл. 3.

Таблиця 3

Результати впливу підприємства на навколишнє середовище при використанні моделей екологізації діяльності

Модель	Результати впливу на навколишнє середовище
Пасивна	Спостерігається загальна стабільна тенденція до безупинного збільшення негативного впливу на довкілля і зростання екологічних ризиків. У цілому вплив на довкілля носить рівномірний негативний характер, але зростає ймовірність аварійних ситуацій й проведення пов'язаних з ними природоохоронних заходів. У цих випадках вплив може бути різко негативним або позитивним за умов відсутності компенсації такого впливу з боку підприємства
Активна традиційна	Вплив підприємства на довкілля в цілому стабільний, але існує ймовірність аварійних ситуацій. У цих випадках негативний вплив на довкілля різко збільшується. Як правило, окремі аварійні впливи на довкілля не відображають у звітності, їх намагаються приховати. Періодизація природоохоронних заходів дозволяє зменшити негативний вплив підприємства на довкілля
Інноваційна випереджальна	Існує тенденція до зменшення негативного впливу на довкілля та екологічних ризиків у діяльності підприємства. Через системність екологізації спостерігається поліпшення екологічних показників підприємства.

Джерело: узагальнено автором з використанням [8, 12, 13]

Подальше зростання антропогенного впливу на довкілля в Україні зумовлює актуалізацію активної традиційної та інноваційної випереджальної моделей екологізації діяльності підприємства. Але вибір та впровадження таких моделей потребують певної управлінської підтримки здійснюваних заходів. У зв'язку із цим **мета статті** полягає у формуванні сукупності інструментів управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства.

Основний матеріал і результати. Екологізація діяльності вітчизняних підприємств має бути скерована на зменшення їхнього негативного впливу на довкілля. При цьому двома апріорними (без урахування організаційних та фінансових обмежень) розв'язаннями такого завдання є мінімізація економічної активності (що фактично сьогодні спостерігається у декількох регіонах України, але принципово з інших причин, які не пов'язані з діяльністю

підприємства) або впровадження нових технологій, котрі дозволяють максимально використовувати ресурси та зменшувати кількість викидів підприємства чи знешкоджувати такі викиди. Зрозуміло, що обидва ці апріорно зрозумілі рішення щодо екологізації діяльності підприємства є невдалими, оскільки вони суперечать об'єктивним економічним реаліям. Перше розв'язання неможливе тому, що економічна активність є об'єктивною потребою суспільства та задоволення його інтересів і потреб. Друге розв'язання є вдалим технологічно, але не враховує суттєву обмеженість фінансових ресурсів як на рівні окремих підприємств, так і на рівні національної економіки в цілому. Упровадження нових технологій та нового обладнання потребує значних коштів, тим більш коштів, які із суто економічних позицій є неперверненними інвестиціями. Отже, з одного боку, такі фінансові ресурси просто в умовах функціонування української економіки відсутні, а з іншого – навіть якщо підприємства мають такі ресурси, вони не завжди зацікавлені їх витратити.

Підвищення екологічності діяльності підприємств в Україні необхідно здійснювати на основі певних організаційних заходів, формування балансу інтересів, привертання управлінської уваги до питань екологізації діяльності та конкретних управлінських інструментів. Інструменти управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства подано на рис. 1.

На рис. 1 запропоновано у взаємозв'язку конкретні управлінські інструменти та компоненти екологізації, тобто увагу приділено не змістовому аспекту екологізації діяльності підприємства (його докладний зміст виходить поза межі цієї статті, а стислий є зрозумілим – зменшення екологічного навантаження на довкілля), а управлінському, тобто конкретним управлінським інструментам, що мають бути використані в управлінському супроводі екологізації діяльності підприємства.

Щодо інструментів управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства слід зазначити таке. Стратегія екологізації діяльності підприємства, механізм екологізації, фінансова підтримка та економічне оцінювання екологізації діяльності передбачають використання трьох принципових, пов'язаних між собою інструментів екологізації. Докладно зміст і порядок формування стратегії екологізації діяльності підприємства та механізму такої екологізації розкрито у роботах [3, 4].

Рис. 1. Інструменти управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства

Джерело: розроблено автором

Стратегія і механізм екологізації діяльності промислового підприємства, фінансова підтримка та економічне оцінювання екологізації охоплюють шість рівнів екологізації діяльності підприємства: від цільового й концептуального, які належать до стратегії

підприємства, до рефлексивного та ресурсного, котрі безпосередньо відображено у фінансовій підтримці й економічному оцінюванні екологізації діяльності підприємства. Характеристику рівнів екологізації діяльності промислового підприємства надано у табл. 4. Кожний з рівнів екологізації діяльності промислового підприємства має своє призначення, зміст і тісно пов'язаний з іншими рівнями.

Цільовий рівень є основою існування всіх наступних рівнів, оскільки він передбачає формування сукупності конкретних вимірюваних та обмежених за терміном досягнення цілей екологізації діяльності промислового підприємства, пов'язаних не лише між собою, а й з цілями діяльності підприємства, не суперечать їм. Саме цілі екологізації діяльності промислового підприємства, які доведені до персоналу підприємства, є основою екологізації. При цьому можливе встановлення як кількісних результуючих цілей (і такі цілі дуже бажані, оскільки простіше оцінити їхнє досягнення), так і цілей процесного характеру, котрі можуть полягати у коригуванні організаційної культури, впровадженні нових норм поведінки, нових критеріїв прийняття рішень тощо.

Після визначення цілей екологізації діяльності промислового підприємства процес екологізації переходить на концептуальний рівень, який має бути врахований у стратегії екологізації діяльності підприємства. На концептуальному рівні повинно бути чітко, однозначно та неупереджено задекларовано погляд усіх зацікавлених груп (власників, керівництва, персоналу підприємства) на зміст екологізації діяльності, її принципові напрями (наприклад, упровадження нових технологій або встановлення нового очисного обладнання, перехід на екологічно чисту сировину чи сертифікація діяльності підприємства за екологічними стандартами тощо). На концептуальному рівні екологізації діяльності промислового підприємства здійснюється вибір екологічної моделі підприємства – пасивної, традиційної або інноваційної.

Таблиця 4

Характеристика рівнів екологізації діяльності промислового підприємства

Рівень	Зміст	Результат
Цільовий	Установлення конкретних вимірюваних та обмежених за терміном досягнення цілей екологізації діяльності підприємства.	Формалізовані, чітко представлені та затверджені цілі екологізації, які доведені до персоналу підприємства.
Концептуальний	Принциповий погляд на зміст та напрями екологізації діяльності підприємства, вибір екологічної моделі підприємства.	Визначені напрями екологізації діяльності підприємства, узагальнений домінантний вектор такої екологізації.
Інструментальний	Управлінські, розрахункові, аналітичні, організаційні та інші конкретні інструменти, використання яких є необхідним для проведення екологізації діяльності підприємства.	Визначені конкретні інструменти, які очікується використати для екологізації діяльності підприємства.
Рівень конкретних дій	Конкретні дії, заходи, процедури щодо забезпечення екологізації діяльності підприємства.	Конкретні встановлені заходи, реалізація яких спрямована на екологізацію діяльності підприємства.
Ресурсний	Кількість і структура ресурсів (у першу чергу фінансових) для екологізації діяльності підприємства та джерела надходження таких ресурсів.	Визначений обсяг ресурсів, які плануються затратити на екологізацію діяльності підприємства, та встановлені джерела надходження таких ресурсів.
Рефлексивний	Формування цілісного обґрунтованого уявлення щодо протікання процесів екологізації у кількісних показниках з метою коригування таких процесів, їхнього схвалення, інтенсифікації тощо.	Оцінка (економічна) процесів екологізації діяльності підприємства.

Джерело: складено автором

Чітко затвердженої певної форми концептуальний рівень екологізації діяльності підприємства не має, але при цьому його метою є максимально повне у стислому вигляді висвітлення розуміння екологізації таким чином, як її планується впровадити. Ситуація полягає в тому, що сьогодні екологізація діяльності промислового підприємства як його стратегічний пріоритет звучить і виглядає красиво, але при цьому саме декларування прихильності підприємства принципам та основам екологічності ще не має конкретного змісту. Саме тому концептуальний рівень екологізації розкриває позицію підприємства щодо цього процесу і дуже стисло декларує основні напрями дій.

Цільовий та концептуальний рівні екологізації діяльності промислового підприємства окреслюють її цілі, принциповий зміст. Але для практичного досягнення таких цілей необхідні конкретні дії, для здійснення яких потрібні управлінські інструменти й екологічні затрати. Саме тому як окремий рівень виділено інструментальний рівень екологізації, представлений конкретними управлінськими інструментами різного змісту, що можуть бути використані в системі управління підприємством для реалізації завдань екологізації діяльності промислового підприємства. Але інструментальний рівень екологізації не є самоцінністю, а лише основою для рівня конкретних дій, які в сукупності спрямовані на досягнення поставлених цілей екологізації діяльності промислового підприємства. Такі дії за характером можуть бути різними – технологічними, організаційними, технічними, управлінськими, але важлива їхня спільна узгоджена цільова реалізація.

Нарешті, підтримуючими рівнями стосовно рівня конкретних дій та рівня управлінських інструментів є ресурсний і рефлексивний рівні. Важливість ресурсного рівня є очевидною: заходи щодо екологізації діяльності промислового підприємства, особливо заходи, пов'язані з придбанням нового обладнання, впровадженням нових технологій тощо, супроводжуються витратами коштів. У такій ситуації виникають запитання, скільки коштів потрібно, яким чином підприємство їх може сформувані (за рахунок власних або позикових коштів). Реалізація ресурсного рівня екологізації діяльності промислового підприємства й передбачає відповіді на запитання щодо обсягів і структури ресурсів для екологізації та джерел їхнього формування. Значення рефлексивного рівня в екологізації діяльності промислового підприємства полягає в тому, що екологізація є тривалим процесом, для реалізації якого потрібний його періодичний моніторинг. А рефлексивний рівень екологізації якраз і спрямований на кількісне оцінювання її результатів.

Іншим призначенням рефлексивного рівня є формування позитивних фінансових оцінок (у разі їхньої наявності) щодо екологізації діяльності промислового підприємства, оскільки її економічне обґрунтування (з формуванням позитивного фінансового результату) робить процеси екологізації привабливими як для керівників підприємства, так і для його власників й інвесторів. Отже, рефлексивний рівень екологізації надає не лише зворотний зв'язок для системи управління підприємством, але й можливість (у разі відповідних результатів) привабливо представити результати екологізації для всіх зацікавлених груп.

Слід підкреслити, що для екологізації діяльності промислового підприємства всі три управлінських інструменти – стратегія екологізації, механізм екологізації та фінансова підтримка й економічне оцінювання екологізації – конче необхідні (табл. 5).

Щодо кожного з управлінських інструментів екологізації діяльності промислового підприємства слід сказати таке. Стратегія екологізації діяльності промислового підприємства містить цілі екологізації та окреслює принципові шляхи їхнього досягнення, а також дозволяє визначити пріоритети екологізації. У разі відсутності відповідної стратегії екологізація діяльності підприємства вкрай ускладнюється через нецільовий характер заходів, їхню неузгодженість, мінливість пріоритетів тощо. Але наявність стратегії сама по собі ще не гарантує реалізації екологізації, оскільки необхідні конкретні дії щодо екологізації діяльності, впровадження яких потребує відповідних інструментів. Дії та інструменти входять до складу механізму екологізації діяльності промислового підприємства, котрий є інструментом реалізації стратегії екологізації. За його відсутності зазначені екологічні цілі будуть мати виключно декларативний характер. Зрозуміло, що у разі відсутності механізму екологізації як активного інструменту екологізації діяльності промислового підприємства процес екологізації зведеться до цілеполягання та планування, але без конкретних дій. За відсутності механізму екологізації зміст екологізації діяльності промислового підприємства значною мірою

вихолощується, що є доволі загрозливим для підприємства явищем. Адже за формою нібито напрями дій екологізації визначено, її цілі встановлено, але конкретна реальна робота з цього приводу не ведеться.

Таблиця 5

Призначення інструментів управлінського супроводу екологізації діяльності підприємства

Інструмент	Зміст	Призначення	Наслідки відсутності
Стратегія екологізації	Цілі екологізації та принципи напрями їхнього досягнення	Визначення пріоритетів екологізації та принципового шляху їхнього досягнення	Відсутність або невизначеність цілей екологізації, незрозумілість змісту екологізації для підприємства
Механізм екологізації	Конкретні дієві елементи	Встановлення конкретних дій та заходи щодо екологізації діяльності підприємства, а також управлінських структур та інструментів здійснення таких дій	Відсутність можливості досягнення цілей екологізації, їхній декларативний характер, обмеження екологізації цілеполяганням та плануванням, без упровадження конкретних дій
Фінансова підтримка та економічне оцінювання екологізації	Кошти для здійснення екологізації й оцінка результатів їхнього витрачання	Формування обсягу коштів, яких потребує екологізація, формування комплексної економічної оцінки екологізації	Неможливість запровадження запланованих заходів через брак коштів, неможливість зворотного зв'язку через відсутність необхідної інформації

Джерело: розроблено автором

Нарешті фінансова підтримка та економічне оцінювання екологізації діяльності промислового підприємства передбачає планування коштів, що мають бути витрачені на екологізацію, джерел їхнього надходження, а також формування з економічної точки зору комплексної оцінки екологізації. Важливість такого інструменту полягає в тому, що за його відсутності всі заплановані заходи можуть просто не бути реалізовані через брак коштів, а якщо вони й будуть виділені без подальшого оцінювання, то в управлінському контурі неможливо буде встановити якість та ефективність процесів екологізації діяльності підприємства й необхідність їхнього коригування. Інформація, яка є наслідком економічного оцінювання екологізації, може становити безпосередній інтерес для різних груп користувачів і знайти використання для задоволення інтересів зацікавлених груп як внутрішніх, так і зовнішніх (інвестори, власники, кредиторі, громада, органи державної влади). Три зазначені інструменти управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства тісно пов'язані (табл. 6) й мають використовуватися спільно для досягнення результатів екологізації.

Таблиця 6

Взаємозв'язок інструментів управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства

Інструменти управлінського супроводу	Стратегія екологізації	Механізм екологізації	Фінансова підтримка та економічне оцінювання екологізації
Стратегія екологізації	–	Цільова основа	Критерій ефективності витрачання коштів
Механізм екологізації	Інструмент упровадження	–	Основа плану заходів для бюджетування
Фінансова підтримка та економічне оцінювання екологізації	Фінансові ресурси, основа для оцінювання реалізації, основа для коригування змісту		–

Джерело: розроблено автором

Стратегія екологізації діяльності промислового підприємства для механізму екологізації виступає як цільова основа, одночасно для фінансової підтримки та економічного оцінювання екологізації як комплексний критерій ефективності витрачання коштів. Механізм екологізації діяльності промислового підприємства для стратегії виступає комплексним інструментом, а для фінансової підтримки дозволяє створити план заходів для бюджетування коштів. Фінансова підтримка й економічне оцінювання екологізації діяльності промислового підприємства як управлінський інструментарій стратегії та механізму екологізації комплексно надає фінансові ресурси, створює основу для оцінювання реалізації стратегії й функціонування відповідного механізму, є основою для коригування їхнього змісту в разі необхідності (за умов негативної оцінки екологізації).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, екологізація діяльності промислового підприємства постає актуальним затребуваним процесом, який має корисні позитивні результати як щодо суспільства в цілому, так і щодо певного конкретного підприємства. Така екологізація може здійснюватися на основі різних моделей – пасивної, традиційної та інноваційної.

З метою швидкого й результативного здійснення процесів екологізації діяльності підприємства необхідним є управлінський супровід таких процесів, який запропоновано здійснювати на основі стратегії екологізації, механізму екологізації, фінансової підтримки й економічного оцінювання екологізації.

Інструменти управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства охоплюють шість рівнів – від цільового до рефлексивного, щодо кожного з яких надано їхній зміст та очікуваний результат. Кожний з виділених інструментів управлінського супроводу екологізації діяльності має свої зміст і призначення та є необхідним для успішного впровадження процесів екологізації діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білявський Г.О. Основи екології: теорія і практика / Г.О. Білявський, А.І. Будченко, В.М. Навроцький – К.: Лібра, 2002. – 352 с.
2. Боголюбов С. А. Экологическое право: [учебн. для ВУЗов] / С. А. Боголюбов. – М.: ИНФРА М–НОРМА, 1999. – 369 с.
3. Вахлакова В.В. Розроблення стратегії екологізації діяльності промислового підприємства / В. В. Вахлакова, Ю.С. Погорелов // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – №4. Т.3. – С. 34–40
4. Вахлакова В. В. Формування механізму екологізації діяльності підприємства / В.В. Вахлакова, Ю.С. Погорелов // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 6 (51). Ч. I. – С. 45 – 52.
5. Большой экономический словарь / [ред. А. Азрилиян]. – 7-е изд. – М.: Институт новой экономики, 2010. – 1472 с.
6. Кислый В.Н. Экологизация управления предприятием: [монография] / В.Н. Кислый, Е.В. Лапин, Н.А. Трофименко – Сумы: ВТД «Университетская книга», 2009. – 232 с.
7. Корнилов А.Г. Проблемы формирования экономического механизма управления природопользованием / А. Г. Корнилов. – Чебоксары : Изд-во «КЛИО», 1997. – 183 с.
8. Лебедев С. І. Особливості моделювання системи екологічного менеджменту лісопромислового підприємства [Електронний ресурс] / С.І. Лебедев, М. М. Мамчин, М. В. Кіндій. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7899/1/41.pdf>.
9. Менеджмент на транспорте: учеб. пособ. для студ. ВУЗов / [Громов Н.Н., Персианов В.А., Усков Н. С. и др.]; под общ. ред. Н. Н. Громова, В. А. Персианова. – 4-е изд., стер. – М.: Изд. центр «Академия», 2008. – 528 с.
10. Мусієнко М. М. Екологія: тлумачний словник / М. М. Мусієнко. – К.: Либідь, 2004. – 376 с.
11. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2012 році [Електронний ресурс] / Міністерство екології та природних ресурсів України. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/docs/activity-protection/Ekomereja_zberjennya_bioriznomanittya_zemelni_resursi_tvarinniy_ta_roslinniy_svit/publication/Nac_Dop_2012.doc

12. Низькодубова К. В. Управління екологічною безпекою промислових підприємств: дис...канд. екон. наук: 08.06.01 / К. В. Низькодубова. – Харків: ХДЕУ, 2003. — 214 с.
13. Садеков А. А. Механизмы эколого–экономического управления предприятием : [монография] / А. А. Садеков. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 224 с.
14. Системы экологического менеджмента для практиков / [под ред. С. Ю. Даймана]. — М.: РХТУ им. Д. И. Менделеева, 2004. — 248 с.
15. Социально–экологический словарь (русско–французский) / [отв. ред. И. Н. Ремизов]. – М.: «Былина», 2002. – 224 с.
16. Ферару Г. С. Экологический менеджмент: [учебн.] / Г. С. Ферару. – Ростов н/Д: Феникс, 2012. – 528 с.
17. Царенко О. М. Основи екології та економіка природокористування: навч. посіб. / О. М. Царенко, О. О. Несветов, М. О. Кадацький – 2-ге вид., стереотип. – Суми: Університетська книга, 2004. – 400 с.

UDC 658.012

Viktoria Vakhlova, PhD in economy. Donbas State Technical University. **Instruments of managerial support for greening of industrial enterprise activity.** Notions of greening, greening of production, greening of consumption and greening of technology are considered. Models of enterprise activity greening are generalized and described. Instruments of managerial support for greening of industrial enterprise activity are suggested. Links between such instruments are shown. Levels of greening of industrial enterprise activity are considered and described. Target and interconnection between instruments of managerial support for greening of industrial enterprise activity are considered.

Keywords: greening, model, managerial support, instrument, level of greening, interconnection.

УДК 658.012

Виктория Владимировна Вахлакова, кандидат экономических наук. Донбасский государственный технический университет. **Инструменты управленческого сопровождения экологизации деятельности промышленного предприятия.** Рассмотрены понятия экологизации, экологизации производства, экологизации потребления и экологизации технологии. Предложены инструменты управленческого сопровождения экологизации деятельности промышленного предприятия и показаны связи между ними. Предложены и описаны уровни экологизации деятельности промышленного предприятия. Показаны предназначение и взаимосвязь инструментов управленческого сопровождения экологизации деятельности промышленного предприятия.

Ключевые слова: экологизация, модель, управленческое сопровождение, инструмент, уровень экологизации, взаимосвязь.

УДК 658.012

Вікторія Володимирівна Вахлакова, кандидат економічних наук. Донбаський державний технічний університет. **Інструменти управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства.** Розглянуто поняття екологізації, екологізації виробництва, екологізації споживання та екологізації технології. Узагальнено й описано моделі екологізації діяльності підприємства. Запропоновано інструменти управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства та показано зв'язки між ними. Запропоновано й описано рівні екологізації діяльності промислового підприємства. Показано призначення та взаємозв'язок інструментів управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства.

Ключові слова: екологізація, модель, управлінський супровід, інструмент, рівень екологізації, взаємозв'язок.